

VICTOR SEBESTYEN

1989

PÁD SOVIETSKÉHO IMPÉRIA

1989
PÁD SOVIETSKEHO IMPÉRIA

VICTOR SEBESTYEN

1989

PÁD SOVIETSKEHO IMPÉRIA

VICTOR SEBESTYEN

Na pamiatku mojej matky Évy a Patricie Diggory

PRELOŽIL IGOR OTČENÁŠ

Victor Sebestyen

Revolution 1989: The Fall of the Soviet Empire

Copyright © Victor Sebestyen 2009

Translation © Igor Otčenáš

Design & Layout © Miro Čevela

Slovak edition © 2025 by N Press, s. r. o.

ISBN 978-80-8230-396-7

OBSAH

Pod'akovanie	11
Úvod	17
Prológ	23

PRVÁ ČASŤ: STUDENÁ VOJNA

1 Štát robotníkov	32
2 Posolstvo nádeje	46
3 Solidarita	52
4 Elektrikár	55
5 Občianska vojna	74
6 Krvácajúca rana	82
7 Moc bezmocných	88
8 Able Archer 83	104
9 Mierová holubica na čele Ameriky	116
10 Pyrrhovo víťazstvo	122

DRUHÁ ČASŤ: ODMĀK

11 Nový cár	135
12 Meč a štít	148
13 Leninov apoštol	162
14 Nežné spomienky	172
15 „Nemôžeme vyhrať.“	180
16 „Nech si nenávidia.“	188
17 Černobyľ: atómová katastrofa	204
18 Etnické čistky	213
19 Poníženie na Červenom námestí	219
20 Gang štyroch	224
21 Gorbačovov Vietnam	229
22 Rozprávky starých mužov	234
23 Koniec hry v Poľsku	246
24 Kormidlo preberá prezident Bush	253
25 Triumf na Manhattane	258

TRETIA ČASŤ: REVOLÚCIA

26 Slovná vojna	269
27 Havel vo väzení	275
28 Okrúhly stôl	279
29 Strieľať s cieľom zabiť	284
30 Most priateľstva	287
31 Opona padá	291
32 Opatrný Američan	295
33 Lojálna opozícia	301
34 Diktátor spláca svoje dlhy	303
35 Ukradnuté voľby	308

36 Vyhnanie Turkov	314
37 Drvivé víťazstvo	319
38 Pohreb v Budapešti	325
39 Prezidentské turné	333
40 Cesta trabantov	343
41 Vláda disidentov	349
42 Utečenci	353
43 Narodeninová oslava	364
44 Moc ľudu	374
45 Múr sa rúca	382
46 Puč	393
47 Nežná revolúcia	399
48 Chvilka osudovej slabosti	412

Finále	433
Pramene	439
Bibliografia	461
Menný register	467

POĎAKOVANIE

DO STREDNEJ EURÓPY cestujem za prácou a zábavou od konca sedemdesiatych rokov, keď sme my západniari považovali mestá ako Praha a Budapešť za tajomné, občas zlovestné miesta niekde ďaleko, o ktorých sme vedeli len málo. Je priamou zásluhou udalostí, ktoré opisujem v tejto knihe, že tieto mestá v srdci európskej tradície znovu prekvitajú. Táto kniha je výsledkom vyše dvoch stoviek ciest v priebehu troch desaťročí a nemohla byť napísaná bez obrovskej pomoci veľkého množstva ľudí, pričom niektorí z nich v temných časoch totality veľa riskovali rozhovorom so mnou. Nemám tu priestor, aby som mohol spomenúť všetkých. Do rozprávania som vplietol debaty a rozhovory pred mnohých rokov – mnohé z nich z roku 1989 – s novšími úvahami. Často som sa s tými istými ľuďmi rozprával o mnoho rokov neskôr s výhodou spätného pohľadu.

V Poľsku som vďačný Tadeuszovi Mazowieckemu, Jerzemu Urbanovi, Lechovi Wałęsowi a Inštitútu Lecha Wałęsu, Anne Walentynowiczovej, Danute Galeckej a Jadze Komornickej. Počas môjho výskumu a písania tejto knihy zomreli traja ľudia, ktorí mi počas mnohých rokov a návštev Poľska veľmi pomáhali: Mieczysław Rakowski, Alina Pieńkowska a Bronisław Geremek. Veľmi užitočné boli aj dokumenty Andrzeja Stelmachowského a pomohli mi aj pracovníci Ústredného vojenského archívu a Inštitútu národnej pamäti vo Varšave.

V Českej republike a na Slovensku som obzvlášť vďačný Ondřejovi Soukupovi, Michaelovi Kocábovi, Jefimovi Fišteinovi, Petrovi Brodovi, Jacquesovi Rupnikovi, Dášii Antelovej, Jiřímu Dienstbierovi, Anne Bryson, Petrovi Uhlovi, Tomovi Grossovi, Janovi Urbanovi a pracovníkom Archívu Kancelárie prezidenta, archívu Ministerstva vnútra a archívu Parlamentu Českej republiky. Veľmi mi pomohol aj Inštitút Alexandra Dubčeka v Bratislave a žijúci členovia rodiny zosnulého pána Dubčeka.

V Maďarsku mi mimoriadne pomohli Katalin Bogyay, Miklós Haraszti, Mária Vásárhelyi, László Rajk, Csilla Strbik, Adam LeBor, Imre Pozsgay, Ferenc Kőszeg, Gábor Demszky, Béla Szombaty, István Rév, Csaba Békés, Dominic Arbuthnott, Nora Walko, Andrea Kalman, János Kis, László Eörsi, Gábor Kélemeri, Károly Makk, Sándor Révész a Nick Thorpe. Chcel by som poďakovať zamestnancom Maďarského národného archívu, archívu maďarského parlamentu, Inštitútu pre štúdium revolúcie z roku 1956 a archívu Inštitútu Otvorenej spoločnosti v Budapešti.

V Nemecku som nesmierne vďačný Dr. Matthiasovi Muellerovi, Reinhardovi Schultovi, Aramovi Radomskému, Rüdiggerovi Rosendahlovi, Carstenovi Krenzovi, Christianovi Führerovi, Klausovi Petrovi Rennebergovi, Philipovi Lengsfeldovi, Günterovi Schabowskému a zamestnancom zodpovedným za spisy Stasi, Komisii pre dokumenty štátnej bezpečnosti v Berlíne a Štátnemu archívu politických strán a masových organizácií NDR, taktiež v Berlíne.

V Rumunsku by som rád poďakoval Mirceovi Dinescovi, Gheorghiovi Constantinescovi, Alexovi Serbanovi, Pavlovi Câmpeanuovi, Sergiovi Celacovi, Oleanne Tedescu, Petremu Romanovi a zamestnancom Prezidentskej komisie pre štúdium komunistickej diktatúry, archívu rumunského Ministerstva vnútra a Ministerstva zahraničných vecí, ako aj Inštitútu pre vyšetrovanie komunistických zločinov v Rumunsku.

Ivan a Tanja Pojarleffovci a Lubo Markov mi venovali mimoriadne veľa času v Sofii, kde som taktiež vďačný Stefanovi Tafrovovi, Petrovi Mladenovovi, Blage Dimitrovej, Kalinovi Manolovovi, Krassenovi Stančevovi, Rumenovi Danovovi a zamestnancom Inštitútu pre štúdium nedávnej minulosti, archívu Bulharskej rady ministrov a Komisie pre dokumenty, ako aj pracovníkom Vyšetrovania záznamov bulharskej štátnej bezpečnosti.

V USA mi veľkoryso venoval svoj čas James Baker III. a chcel by som poďakovať aj kancelárii generála Brenta Scowcrofta. Charles Gati, Jamie Dettmer, Rebecca Mead, Joan Stein a Christopher Hitchens mi boli inšpiratívnymi spoločníkmi, ktorí mi poskytli nové myšlienky o americkej zahraničnej politike. Nesmierne nápomocní mi boli Projekt Medzinárodnej histórie studenej vojny na Univerzite Georgea Washingtona, Hooverov inštitút v Stanforde, Kongresová knižnica a Ministerstvo zahraničných vecí USA.

V Moskve som vďačný zamestnancom Ruského prezidentského archívu, Gorbačovovej nadácie a Centra pre uchovávanie súčasných dokumentov. Mnohí ľudia v Rusku mi v priebehu rokov veľmi pomohli, no zo skľučujúcich politických dôvodov v dnešnej Moskve ma väčšina z nich požiadala, aby som ich mená neuvádzal. Ale vy sami viete, o koho ide, a viete, ako veľmi vám ďakujem.

Obzvlášť inšpiratívne boli pre mňa dve knihy: *We the People* od Timothyho Gartona Asha a *Down With Big Brother* od Michaela Dobbsa.

V Anglicku som nesmierne vďačný lordovi Powellovi, Simonovi Sebagovi Montefioremu, Márii Stanowskej, Mitkovi Dimitrovovi, Annabel Markovej, Joachimovi von Halaszovi, Anjelice von Hase, Johnovi Hamiltonovi, Lucy Perceval, Christopherovi Silvesterovi, Mátyásovi Sárközimu, sirovi Bryanovi Cartledgeovi, Petrovi Unwinovi, Anne Reid, Amande Sebestyen, Tire Shubart, Markovi Jonesovi, Anne McElvoy, Danielovi Johnsonovi, Borisovi Marelicovi, Marine Daskalovej, mojej sestre Judith Maynard a bratovi Johnovi Walkovi. Vždy mi boli nápomocní aj zamestnanci Londýnskej knižnice, Chatham House, Britskej knižnice a Bodleianskej knižnice, rovnako ako zamestnanci knižnice King's College v Londýne, kde sa v Liddell Hart Centre for Military Archives nachádza súbor cenných prepisov rozhovorov pre dva televízne seriály: *Fall of the Wall* produkčnej spoločnosti Brian Lapping Associates a *Cold War* z produkcie televíznej stanice CNN. Neoceniteľná bola neustála podpora Paula, Wendy, Petra a Jayne Diggoryovcov a Adila Aliho.

Musím vyzdvihnúť hlboký, utišujúci pokoj môjho priateľa a editora vo vydavateľstve Weidenfeld & Nicolson Iona Trewina. Slovo „múdry“ akoby bolo vynájdené práve preňho.

Radostou bolo spolupracovať s mojou nadšenou a neúnavnou asistentkou Beou Hemming a s výnimočnou jazykovou redaktorkou Linden Lawson. Moja agentka Georgina Capel bola vždy optimistická, povzbudzujúca a veľkorysá.

No najviac zo všetkého som vďačný Jessica Pulay. Bez jej láskavej podpory, múdrych rád, jasnej mysle, predstavivosti a redakčných schopností by som túto knihu nedokončil. Jej znalosť strednej Európy bola neoceniteľná. V mnohých fázach mi ukázala nové myšlienky a nové smery výskumu. Jej neutíchajúce povzbudenie mi bolo majákom.

- ČLENSKÉ KRAJINY NATO
- ČLENSKÉ KRAJINY
VARŠAVSKEJ ZMLUVY
- NEZARADENÉ ŠTÁTY

Je nemožné predpovedať čas a priebeh revolúcie. Riadi sa vlastnými, viac
či menej tajomnými zákonmi. Keď však príde, je nemožné ju zastaviť.

Vladimír Iljič Lenin

Myšlienky, ktorých čas už uplynul, sa môžu ešte roky potulovať svetom,
ale len ťažko môžu viesť a ovládať život. Takéto myšlienky nikdy úplne
neovládnu človeka alebo iba neúplných ľudí, ktorým niečo chýba.

Alexander Gercen

Bože, ochraňuj ma pred tými, ktorí chcú pre mňa len to najlepšie.

Pred dobrákmi, ktorí sú vždy ochotní ma udať,
pred kňazom s magnetofónom pod rúchom,
pred prikrývkami, pod ktoré sa vlezie bez pozdravu,
pred tými, čo sa hnevajú na vlastný národ...
teraz, keď prichádza zima.

Mircea Dinescu

ÚVOD

TOTO JE PRÍBEH SO ŠTASTNÝM KONCOM. Nikto, kto bol svedkom radosti v uliciach Berlína, Prahy či Budapešti na konci roku 1989, nikdy nezabudne na scény plné nadšenia. V priebehu niekoľkých opojných mesiacov takmer úplne nenásilných revolúcií, ktoré zmenili svet, triumfovala vôľa ľudu nad tyraniou. Práve tu sa tento príbeh končí – v bode plnom žiarivých nádejí, inteligentného optimizmu, úprimnej vďaky a veľkých osláv. Jedno z najbrutálnejších impérií v dejinách kľáčalo na kolenách. Básnici a filozofi, ktorí dovtedy trpeli v žalároch, sa stali prezidentmi a ministrami. Keď v chladnej novembrovej noci padol Berlínsky múr, zdalo sa, že otvorené rany krutého dvadsiateho storočia sa konečne začnú hojiť. Tieto sny neboli úplne naivné. Niektorí komentátori – najvýraznejšie, ale nie výlučne Francis Fukuyama – sa nechali uniesť a predpovedali koniec histórie a budúcich ideologických konfliktov.

Komentátori mali pravdu, pokiaľ išlo o rozsah a význam zmien v roku 1989, aj keď sa mýlili ohľadom konca histórie. Celý spôsob života a pohľad na realitu – komunizmus inšpirovaný Marxom, Leninom a Stalinom – bol odhalený ako desivo neúspešný experiment. Sloboda a nezávislosť pre veľkú časť Európy, ktorá bola štyri desaťročia uväznená, sa stali v priebehu niekoľkých týždňov realitou. Na začiatku roku 1989 sa však zdalo, že nič z toho nebude možné ešte celé roky. Studená vojna bola vyhlásená za skončenú. Ostali dve veľmoci s dostatočným množstvom jadrových zbraní na niekoľkonásobné zničenie civilizácie, no vôbec sa nezdalo, že by ich jedna či druhá hodlala použiť. Rok revolúcií sa stal majákom nádeje pre utláčaných ľudí inde vo svete, ktorí sa odvážili snívať o svojej slobode.

Náhly kolaps sovietskeho impéria bol úplne nečakaný. Až potom sa mnohé múdre hlavy z akademickej obce, armády, médií, politiky a diplomacie chválili, že ho predvídali. No ťažko nájsť akékoľvek dôkazy, najmenej

zo všetkého od spravodajských služieb. Špionáž zohrávala kľúčovú úlohu v studenej vojne – nielen v realite, ale aj v predstavách verejnosti na Východe i Západe, odchovanej na trileroch a špionážnych filmoch. Napriek obrovským zdrojom, ktoré obe strany vynaložili na svoje tajné služby, špióni neinformovali svojich nadriadených vo Washingtone, v Moskve či Londýne o tom, aký slabý v skutočnosti sovietsky systém bol. Kým sa to stalo, nikto z tých, ktorí disponovali významným vplyvom, nevyhlásil, že táto monolitická štruktúra, naháňajúca strach toľkým ľuďom taký dlhý čas, sa rozpadne – a to v priebehu niekoľkých mesiacov. Vynímam z toho zosnulého britského novinára Bernarda Levina, ktorý koncom roku 1988 napísal mimoriadne predvídavý článok, kde s bizarnou presnosťou načrtnol priebeh nadchádzajúcich udalostí. No aj on sám vtedy tvrdil, že ide skôr o jeho fantáziu, žiadne proroctvo. Prevládal názor, že ZSSR čaká dlhý, pomalý a bolestivý úpadok a jeho satelitné štáty v strednej a vo východnej Európe sa z jeho sféry vymania až o mnoho rokov neskôr, ba možno desaťročí. Ako povedal James Baker, vtedajší americký minister zahraničných vecí: „Každý, kto vám povie, že vedel, že sa to stane – no, len vám rozpráva svoje rozprávky.“

Takmer pol storočia Sovietsi držali svoju vojnovú korisť v pevnom zovretí. Červení cári v Kremli chápali kontrolu nad satelitnými štátmi ako dôkaz svojej moci a potvrdenie správnosti svojej komunistickej viery, hoci v 80. rokoch sa silnejším hnacím motorom než ideológia stal nacionalizmus. Každý pokus o vzburu potlačili s neľútostnou brutalitou – v Budapešti v roku 1956 a v Prahe v roku 1968. Zdalo sa, že železná opona, tvorená stovkami kilometrov betónových múrov a ostnatých plotov, rozdeľujúcich kontinent, je navždy. Mnohí revizionisti neskôr tvrdili, že pád sovietskeho impéria bol nevyhnutný. Tvrdili, že šlo o klasický prípad „imperialneho preťaženia“ – ZSSR si jednoducho nemohol dovoliť udržiavať svoje nákladné výsostné územia. Státisícami statočných protestujúcich Čechov a Slovákov, východných Nemcov či Bulharov, požadujúcich slobodu, sa však pád ich represívnych režimov v tom čase nejavil tak, že k nemu nevyhnutne príde. Keby do nich nestrieľala polícia ich vlastných diktátorov, mohli to urobiť Sovietsi. Rusi to už v minulosti veľakrát spravili – aj za cenu veľkého krviprelievania. Nebolo vôbec vylúčené, že Červená armáda, ktorá mala v regióne viac ako pol milióna vojakov, by sa vrátila k svojim tradičným metódam. Spolu s poltuctom neschopných, skorumpovaných a miestami krutých tyraní bol zmietnutý aj celý spôsob života. Došlo k tomu s minimom násilia –

s výnimkou niekoľkých krvavých dní v Rumunsku. Nebolo však samozrejmé, že tieto revolúcie prebehnú pokojne. Bolo mnoho okamihov, keď jediná iskra mohla zapáliť požiar, ktorý by bol pohltil polovicu kontinentu.

Žiadne iné impérium v histórii nikdy nezanechalo svoje domíniá tak rýchlo a pokojne. Prečo sa Sovietsky zväz vzdal bez boja? A prečo na konci 80. rokov? Archívy v ZSSR a vo východnej Európe dokumentujú, akí boli Sovieti vyčerpaní, zbankrotovaní, ako bolestivo si uvedomovali krach komunizmu. ZSSR stratil vôľu spravovať svoje impérium. Imperialisti v Kremli mohli degenerovať ako Osmanská ríša – pomaly a mnoho desaťročí. Sovietsky zväz sa mohol ešte dlho potácať ako „Horná Volta s nukleárnymi zbraňami“. Sovieti sa však rozhodli, že to neurobia.

V tejto knihe píšem dosť rozsiahlo o Afganistane. Niektorí čitatelia sa môžu čudovať, prečo som zasadil toľkú časť knihy, ktorá sa zaoberá predovšetkým strednou Európou, do kopcov okolo Kábulu. Porážka vo vojne v Afganistane v 80. rokoch znamenala, že sovietski lídri opustili svoje „vonkajšie impérium“, aj keď vtedy nevideli následky tak logicky alebo jasne. Po katastrofálnom vojenskom ťažení v Afganistane už nemali toľko ochoty posilať svojich vojakov do boja kdekoľvek inde. A bez hrozby použitia sily neboli v pozícii, aby udržali svoje impérium v Európe. Jedným z hlavných faktorov boli deštruktívne zahraničné dlhy satelitných štátov, pričom niektoré z nich v 80. rokoch dokázali sotva splácať úroky. Sovieti už neboli ochotní im za to ručiť, najmä keď kolaps cien ropy v polovici 80. rokov vyvolal krízu v ZSSR, z ktorej sa štát nikdy nezotavil. Komunizmus v Európe prežil iba dovtedy, kým ho kapitalistickí bankári zo Západu boli ochotní financovať.

No ako to často býva, hlavnou odpoveďou bol ľudský faktor. Posledný sovietsky líder Michail Gorbačov bol protirečivou postavou. Bol to nový typ kremelského vodcu. Na rozdiel od gerontov pred ním, ktorých fyzický úpadok akoby symbolizoval stav ich krajiny, dokázal samostatne chodiť, rozprávať a myslieť. On a niekoľko jeho poradcov dospeli k názoru, že satelitné štáty Sovietskeho zväzu nestojí za to udržiavať, ak je to možné len s tankmi. Urobil správne veci, ale z nesprávnych dôvodov. Jeho hlavným cieľom bolo zachrániť komunizmus v Sovietskom zväze. Veril, že ľudia vo východnej Európe si vyberú spojenectvo so Sovietmi v socialistickom spoločenstve. Jeho omyly boli ohromujúce. Lebo keby boli mali Východoeurópania takú šancu, s radosťou by komunizmu dali zbohom. Gorbačov nedokázal zachrániť komunizmus ani v ZSSR. Podľa svojich vlastných kritérií bol neúspešný,

ale milióny ľudí mu môžu byť vďačné. Náplastou na jeho chyby mu bola v roku 1990 Nobelova cena za mier.

Niektoré z ďalších veľkých osobností, ktoré sa objavujú na stránkach tejto knihy, mali oveľa jasnejšiu a realistickejšiu predstavu o udalostiach než sovietsky líder. Poľský pápež Ján Pavol II., Lech Wałęsa, vodca robotníkov, ktorý porazil štát robotníkov, Václav Havel, dramatik a filozof, ktorý sa premenil na muža činu, a tvrdohlavý východonemecký despota Erich Honecker, tí všetci vedeli, že ak sa správne zatlačí, komunizmus je odsúdený na zánik. Keďže to bola prvá televízne prenášaná revolúcia v histórii, stali sa známymi tvármi. Televízia mala v tejto dráme silný vplyv. Keď ľudia v Prahe videli, ako padol Berlínsky múr, začali veriť, že tiež môžu zvrhnúť svojich vládcov. O desať dní neskôr to aj urobili. Nicolae Ceaușescu stratil moc v okamihu, keď sa jeho tvár objavila v rumunskej televízii. Keď ho dav na mítingu v Bukurešti vypískal, vyzeral na obrazovke najprv zmätene, potom vydesene a nakoniec ako slaboch. O štyri dni neskôr bol mŕtvy.

Východoeurópania sa oslobodili, ale Západ v tom zohral kľúčovú úlohu. Spojené štáty „vyhrali“ studenú vojnu a víťazi zvyčajne píšú históriu. Klasická verzia príbehu je, že Sovietsky zväz ako ríšu zla zničila neústupnosť Ronalda Reagana. No pokiaľ ide o Reagana, je to omyl. Bolo to štyridsať rokov západného „zadržiavania“, ktoré oslabili Sovietsky zväz. Počas svojho prvého štvorročného prezidentského obdobia Reagan neurobil žiadny krok vpred. Až keď sa objavil Gorbačov, tak sa pokúsil o nový, zmierlivejší prístup, čím sa začal proces, ktorý ukončil studenú vojnu. Reagan bol obdivuhodný muž na mnoho spôsobov a ja dúfam, že sa to v tomto príbehu ukáže. Jeho fanúšikovia ho nechvália za to, za čo by mali, ale je v tom menej irónie než pri osude jeho nástupcu Georgea H. W. Busha, opatrného, umierneného a rozumného muža. Bush si vážil „globálnu stabilitu“ ako jeden z hlavných cieľov. Keď sa v roku 1989 revolúcie valili ako opreteký, Bush sa obával, že to môže vážne destabilizovať svet. Bol to bojovník z časov studenej vojny a bývalý šéf CIA. Bol vodcom slobodného sveta. Podľa dokumentov aj rozhovorov s jeho poradcami niekedy v polovici roka sa zúfalo snažil udržať komunistické vlády pri moci, pretože mal pocit, že východná Európa sa môže vymknúť spod kontroly.

Slovo o geografii a terminológii. Toto je príbeh pádu toho, čo Sovietsky zväz nazýval svojím „vonkajším impériom“ – šesť krajín, členských štátov

Varšavskej zmluvy pod vedením ZSSR. Sú to veľmi odlišné miesta s obrovskými rozdielmi v histórii, kultúre, náboženstve a skúsenostiach. V ich minulosti existovalo toľko antagonizmov, koľko aliancií. Nesnažil som sa ich spojiť do monolitického celku. Jednu vec však mali historicky spoločnú: štyridsaťpäť rokov boli spojené pod jedným nespochybniteľným vládcom. Je logické venovať sa krajinám Varšavskej zmluvy, pretože v príbehu roku 1989 tvorili oddelený celok. Preto som nevenoval pozornosť Juhoslávii, ktorej agónia sa tiež začala v roku 1989, ale nebola súčasťou sovietskej sféry. Táto tragédia si vyžaduje samostatnú knihu.

Vo svojom naratíve som používal pojmy stredná Európa alebo východná Európa zameniteľne a s vedomím, že ide o zjednodušenie. Nechcem v tom robiť chaos. O „význame“ strednej Európy ako idey a miesta, kde sa končí a kde sa začína východná Európa, boli napísané celé knihy. Mojim zámerom je, aby tieto pojmy znamenali to isté, skrátka aby som sa vyhol prílišnému opakovaniu tej istej frázy. Podobne je to aj s pojmami Sovietsky zväz, ZSSR a Rusko. Samozrejme, viem, že „ruský“ nie je to isté ako „sovietsky“. Používam ich voľne iba v záujme štýlu.

Ako novinár som v 80. rokoch pokrýval mnohé udalosti opísané v tejto knihe. Pre mňa to bolo viac než len príbeh. Moja rodina utiekla z Maďarska a ako malé dieťa som bol utečencom „spoza železnej opony“. Od svojich najranejších spomienok som počúval okolo seba, že všemocné sovietske impérium, ktoré zmenilo naše životy, je tu navždy. Ukázalo sa však, že bolo oveľa slabšie, než si všetci mysleli. Mal som šťastie, že som bol pri niektorých kľúčových momentoch jeho pádu a na vlastnej koži som prežíval vzrušenia a drámy, ktoré tu opisujem.

Londýn, december 2008